

Starptautiska konference “Bērnu agrīnu attīstību veicinoša politika un prakse”

Tiesības uz attīstību un aizsardzību – bērna pamattiesības

Cienījamās dāmas un godātie kungi, kolēģi un draugi!

Jūtos pagodināts jūs uzrunāt konferencē, kuras tēma ir ļoti aktuāla. Un ne jau tikai šodien, šogad vai pēdējā desmitgadē. Šī tēma – bērna tiesības uz attīstību un aizsardzību - ir vitāli svarīga nepārtraukti un vienmēr.

Lūdzu, paceliet rokas tie, kuri uzskata, ka bērna tiesības ir tikpat svarīgas, cik pieauguša cilvēka tiesības? Muļķīgs jautājums, vai ne? Taču, acīmredzot, ir reizes, kad pieaugušie, bērnu aizbildņi, aprūpētāji vai vienkārši līdzcivēki to aizmirst.

ANO Bērnu tiesību konvencija. Arī Latvijai šis dokuments ir saistošs. Tātad, arī Latvija veic visus nepieciešamos pasākumus, lai nodrošinātu to, ka visiem bērniem, kuri ir tās jurisdikcijā, ir visas konvencijā paredzētās tiesības.

ANO Bērnu tiesību komiteja uzsver, ka Konvencijas kontekstā valstīm par savu uzdevumu jāuzskata konkrētu juridisku pienākumu izpilde attiecībā pret ikvienu bērnu. Arī uz bērniem, attiecībā uz kuriem pastāv īpašs risks, ka to tiesības varētu tikt pārkāptas. Piemēram, bērni ar invaliditāti, bērni, kuri ir nodoti ārpusģimenes aprūpē, bērni, kuri nonākuši konfliktā ar likumu, un bērni, kuri dzīvo nabadzībā. Tātad juridiskajam pamatam jābūt pietiekami spēcīgam, lai ikviens bērns Latvijā justos pasargāts un apzinātos, ka, neskatoties ne uz ko, viņa tiesības tiks ievērotas.

Vārds „attīstība” noteikti jāinterpretē tā plašākajā nozīmē kā visaptverošu jēdzienu, kas ietver bērna fizisko, prāta, garīgo, morālo, psiholoģisko un sociālo attīstību. Īstenošanas pasākumiem jābūt vēršotiem uz to, lai panāktu visu bērnu optimālu attīstību. Taču nedrīkst aizmirst, kas ir tā pamatā - 80% gadījumu bērnu psihiskās, uzvedības un emocionālās grūtības saistītas ar attiecībām ģimenē¹.

Saskaņā ar Bērnu tiesību konvenciju dalībvalstis, tajā skaitā arī Latvija, atzīst ikviena bērna tiesības uz tādu dzīves līmeni, kāds nepieciešams bērna fiziskai, intelektuālai, garīgai, tikumiskai un sociālai attīstībai. Vecāki ir galvenie atbildīgie par bērna attīstībai nepieciešamo dzīves apstākļu nodrošināšanu, taču vienlaikus dalībvalstīm saskaņā ar saviem apstākļiem un iespējām jāveic attiecīgi pasākumi, lai sniegtu palīdzību vecākiem un citām par bērnu atbildīgām personām šo tiesību īstenošanā, un vajadzības gadījumā nodrošinātu materiālo palīdzību un atbalsta programmas, īpaši attiecībā uz uzturu, apģērbu un mājokli².

¹ Bērnu laimes ienaidnieki Latvijā, 2015. Latvijas skolu psihologu un sociālā atbalsta speciālistu pētījums. <http://www.laimigamgimenem.lv/1201/0/33855>.

² ANO Bērnu tiesību konvencija. Pieņemta Ņujorkā 20.11.1989. Latvija pievienojusies ar Augstākās Padomes 04.09.1991. lēmumu Par pievienošanu starptautiskajam cilvēktiesību aktam – „Konvencijai par bērna tiesībām”. Publicēta: Latvijas Vēstnesis Nr.237 (5297), 28.11.2014. 27.pants

Protams, bērnu vajadzības dažādos augšanas un attīstības posmos ir atšķirīgas. Pieņemot ar budžetu saistītus lēmumus, Latvijai ir jāņem vērā visi faktori, kas ir būtiski, lai dažāda vecuma bērni varētu augt un attīstīties. Tas nav tikai kopējais budžets, kas novirzīts izglītībai vai veselībai. Tas jātver plašāk – jāļauj bērniem attīstīties daudzējāda ziņā, ļaujot apmeklēt teātri, koncertu, operu, muzejus un izstādes bez papildus maksas, ļaujot bērnam tvert to, kas pozitīvi ietekmē viņa attīstību. Ja ģimene nevar nodrošināt bērnam papildus kultūras pasākumus, piemēram, koncerta apmeklējumu, tad valstij ir jāpalīdz. Un ģimenei nav par to jājūtas slikti. Ir jāveido sadarbība, nevis jāattīsta lūdzēja un devēja lomas, kā nereti jūtas daudzbērnu ģimenes, vai ģimenes ar zemākiem ienākumiem. Tātad – tas ir ne tikai bērnu vecāku attieksmes jautājums, bet arī politiskā izšķiršanās.

Pat ANO Bērnu tiesību komiteja, izskatot Latvijas trešo līdz piekto apvienoto periodisko ziņojumu par Konvencijas izpildi, izteikusi bažas par to taupības pasākumu ietekmi uz bērniem, kas joprojām ir spēkā, neskatoties uz ekonomiskās situācijas uzlabojumiem. Komiteja paudusi bažas arī par to, ka bērnu dalība pēcskolas un izklaides aktivitātēs un kultūras pasākumos ir atkarīga no vecāku ienākumiem.

Komiteja ieteica Latvijai apsvērt iespēju rīkot konsultācijas ar ģimenēm, bērnu un bērnu tiesību pilsoniskās sabiedrības organizācijām par problēmām saistībā ar bērnu nabadzību, lai veiktu nepieciešamos pasākumus, lai par saprātīgu samaksu veicinātu piekļuvi spēlēšanās, kultūras, brīvā laika un citām izklaidējošām un izglītības aktivitātēm bērniem no visām sociāli ekonomiskajām grupām. Nu re – problēmu redzam ne tikai mēs, bet arī globālie kaimiņi!

Vēl runājot par šo - ANO Bērnu tiesību komiteja arī atzīst, ka ieguldījumi agrīnā bērnu attīstībā pozitīvi ietekmē bērnu spējas izmantot savas tiesības, pārrauj nabadzības apburto loku un nodrošina augstu ekonomisko atdevi. Nepietiekami ieguldījumi bērniības gados var negatīvi ietekmēt bērnu kognitīvo attīstību un pastiprināt pastāvošos trūkumus, nevienlīdzību un starppaaudžu nabadzību. Tātad – teiciens, ka ieguldot bērnos, mēs ieguldām nākotnē ir 100% precīzs.

Parunāsim nedaudz par aizsardzību. No nedaudz cita skatu punkta. No finansiālā riska viedokļa.

Latvijā mājāsaimniecībās, kurās apgādībā esošos bērnus audzina tikai viens no vecākiem, nabadzības risks ir augsts - 34,3%. Tāpat augsts nabadzības risks ir arī mājāsaimniecībās, kurās divi pieaugušie audzina trīs vai vairāk bērnus – 19,8%. Skaitļi patiesībā ir dramatiski.

Arī savā darbā ik dienas sastopu vecākus, kuriem ir grūtības nodrošināt savu bērnu pamatvajadzības – pienācīgu mājokli, apģērbu, veselības aprūpi, pirmsskolas izglītību. Nav runa par to, ka viņi negrib – viņi nevar.

Latvijas Republika sevi ir deklarējusi par sociāli atbildīgu valsti. Sociāli atbildīgas valsts pienākums ir gādāt par sociālo atšķirību izlīdzināšanu un šā principa saturā ietilpst cilvēka cienīga dzīves līmeņa nodrošināšana, aizsardzība sociālā riska gadījumā, kā arī sociālā taisnīguma nodrošināšana.

Eiropas Sociālo tiesību komiteja 2017. gada nogalē, skatot Latvijas Republikas valdības Ziņojumu par Pārskatītās Eiropas sociālās hartas vairāku pantu [3., 11., 12., 13., 14. un 30. panta] īstenošanu, secināja, ka situācija Latvijā nav pienācīgas vispārējas un saskaņotas pieejas cīņai pret nabadzību un sociālo atstumtību. Vai kopš šī secinājuma ir kas darīts lietas labā? Jautājums paliek atvērts.

Būtiska un vērā ņemama ir norāde, ka, lai obligāto pamatpienākumu neizpildi dalībvalsts varētu attaisnot ar pieejamu resursu trūkumu, tai ir jāspēj pierādīt, ka tā ir veltījusi visas pūles, lai, izmantojot visus tās rīcībā esošos resursus, prioritāri pildītu šos obligātos pienākumus.

Vēlos vērst uzmanību, ka gandrīz visos dokumentos atrodama norāde par vienlīdzīgu iespēju nodrošināšanu, pastāvīgu dzīves līmeņa uzlabošanu un dalībvalsts pienākumu veikt noteiktus pasākumus maksimāli tai pieejamo resursu ietvaros. Tāpat atzīmēts, ka vienu pamattiesību pienācīga īstenošana nedrīkst tikt realizēta, ierobežojot citu pamattiesību. Loģiski, vai ne?

Lūgšu jūsu visu uzmanību pievērst ekrānam. Lūk, šī diagramma parāda Latvijas realitāti! 2017. gadā Latvijā bija tikai 27,3 % ģimenes ar bērniem un 72,7 % ģimenes vai personas bez bērniem. Šie skaitļi uzskatāmi parāda to, cik vērtīgs mums ir katrs Latvijā dzīvojošais bērns un viņa pilnvērtīga attīstība. Mēs taču negribam iekļaut bērnus Sarkanajā grāmatā?!

Ņemot vērā demogrāfiskās tendences, ir pienācis pēdējais laiks īstenot bērnu attīstību veicinošu politiku un praksi – ieguldīt bērnos, lai ikvienam bērnam ļautu attīstīties, veidot savu identitāti, īstenot savu potenciālu, justies droši, mīlētam, laimīgam, spēlētis, mācīties un līdzdarboties ģimenē un kopienā.

Jo ieguldot mūsu bērnos, mēs ieguldām nākotnē!